Халқ сўзи
2020 йил 6 февраль
www.xs.uz /xalqsuzi.uz @xs_uz

ИНФЛЯЦИОН ТАРГЕТЛАШ
нарх барқарорлигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга

Инфляция, унинг сабаб ва оқибатлари билан тўқнаш келмаган мамлакат бўлмаса керак. У дунёнинг аксарият давлатлари иқтисодиёти учун тўғри маънода энг "оғриқли" масалалардан бири сифатида эътироф этилади. Шу боис унинг сабаб ва оқибатларини самарали бартараф қилиш йўллари ҳеч қачон долзарблигини йўқотмайди.

Президентимизнинг 2019 йил 18 ноябрдаги "Инфляцион таргетлаш режимига босқичма-босқич ўтиш орқали пул-кредит сиёсатини такомиллаштириш тўғрисида"ги Фармони ҳам айни шу мақсадда қабул қилинган муҳим ҳужжатдир. Унга кўра, Марказий банк инфляция даражасини 2021 йилда 10 фоизгача пасайтириш ҳамда 2023 йилда 5 фоиз даражадаги доимий инфляцион мақсадни (таргет) ўрнатиш йўли билан 2020 йилнинг 1 январидан бошлаб пул-кредит сиёсати механизмларини босқичма-босқич инфляцион таргетлаш режимига ўтказди.

Таҳлил

Янги стандартга асос бўлган тизим

Инфляцияни таргетлаш инглизча "inflation targeting" сўзидан олинган бўлиб, унинг пировард мақсади — пул-кредит сиёсати режими, унинг якуний мақсади нархлар барқарорлигини таъминлаш ҳисобланади.

Инфляцияни таргетлаш ғоясининг муаллифи, таниқли швед иқтисодчиси Юхан Густав Кнут Викселль "Агар нархлар кўтарилса, фоиз ставкасини ошириш керак, нархлар тушса, фоиз ставкаси пасайтирилиши керак. Фоиз ставкалари нархларнинг ўзгариши кейинги ёки бошқа йўналишда ўзгаришни талаб қилгунга қадар уни янги даражасида ушлаб туриш керак", деган ғояни илгари суради.

Инфляцияни таргетлаш тизимига ўтган асрнинг 80-йилларида биринчи бўлиб Янги Зеландия ва Канада ўтишга қарор қилди. Кейин Буюк Британия, Финляндия, Швеция, Австралия ва Испания уларга қўшилди. Мазкур тизимнинг кенг тарқалиши пул-кредит сиёсатида янги стандарт яратди. Натижада 2017 йилда инфляцияни таргетлаш тизими дунёнинг 38 мамлакатида, жумладан, Япония ва Европа ҳудудларида ишлай бошлади.

Энг муҳими, 1997-1998 йиллардаги Осиё молиявий инқирозидан кейин инфляцион таргетлаш дунёнинг ривожланаётган мамлакатлари орасида машҳурликка эришди. 2017 йил ҳолатига кўра, ушбу тизим тарафдорлари орасида ривожланаётган давлатларнинг улуши 73 фоизга етиб, Осиё мамлакатлари ҳисобига кўрсаткич ўсишда давом этмоқда.

Иқтисодий соғлом муҳит яратиш зарур

Умуман олганда, Марказий банкка инфляция керакми? Истеъмолчилар нуқтаи назаридан, инфляциянинг умуман бўлмаслиги, нархлар кўтарилиш ўрнига пасайиши, яъни дефляция ҳолати жуда яхши натижадир. Аммо иқтисодий назарияга кўра, бу — жуда хавфли жараён. Сабаби, у истеъмолга зарар етказади. Одамлар бирон-бир маҳсулот нархининг келгусида арзонлашишини тахмин қилса, маълум вақт давомида харид қилмайди. Бу эса товар, пул айланмаси жараёнларини сезиларли даражада секинлаштиради. Шунинг учун марказий банклар инфляция ва дефляция билан курашишга ҳаракат қилади. Шу боис инфляция ва дефляция ўртасида танлов қилиш керак бўлса, ўртача инфляция афзалроқдир.

Асосий қийинчилик, бу — нархларнинг ўртача даражада кўтарилиши учун иқтисодий соғлом муҳитни яратиш ва бунинг учун инфляцион таргетлаш тизимидан фойдаланишдир. Марказий банк кредит беришни рағбатлантириш ва иқтисодиётни ўсишга ундаш учун асосий ставкани пасайтиради. Агар иқтисодий ўсиш сезиларли даражада кузатилса, унда талаб бозордаги таклифдан юқорига чиқади. Бу нархнинг ошишига сабаб бўлади.

Аммо бошқа омиллар ҳам нархларнинг кўтарилишига олиб келиши мумкин. Масалан, бу валюта курсининг ўзгариши ёки бошқа ҳолатлар. Инфляцияни режалаштирилган даражада ушлаб туриш эса Марказий банкнинг энг асосий вазифаларидан биридир.

Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий жабҳаларидаги нархлар тебранишини юқори даражадаги аниқлик билан акс эттириш муҳим аҳамиятга эга. Шунинг учун мамлакатимизда ҳам жаҳон тажрибасидан келиб чиқиб, инфляция даражасини акс эттирувчи асосий кўрсаткичлардан бири — истеъмол нархлари индекси кузатувлари статистика органлари томонидан амалга оширилади.

Кузатувдаги товар ва хизматлар тўплами янада кенгаяди

Ўзбекистонда Халқаро валюта жамғармасининг техник ёрдами билан 1994 йилдан бошлаб истеъмол нархлари индексларини ҳисоблаш тизими жорий этилган. Дастлаб ҳисоб-китоблар бўйича кузатувдаги товарлар ва хизматлар рўйхати 285 та маҳсулотдан ташкил топган бўлса, бозор иқтисодиётининг реал талабларидан келиб чиқиб, ушбу рўйхат 2012 йилда 305, 2017 йилда 350, 2018 йилдан эса 386 тага кенгайтирилди.

> Сўнгги йилларда статистика соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотлар натижасида 2020 йилдан бошлаб товарлар ва хизматлар тўплами сони 510 тагача кенгайтирилди. Статистика соҳасида дунёнинг етакчи мамлакатлари ҳамда халқаро ташкилотларнинг тавсияларига асосан, ушбу рўйхатнинг кенгайтирилишидан кўзланган асосий мақсад умумий инфляцион кўрсаткичнинг шаклланишида аниқ турдаги товарлар ва хизматлар таъсири даражасини янада аниқроқ баҳолашдир.

Шу ўринда савол туғилиши табиий: авваллари инфляцияга таъсир қилувчи товарлар ва хизматлар нархлари ўрганилмаганми? Гап шундаки, бугунги кунда амалдаги маҳаллий таснифлагичга асосан, истеъмолдаги товарлар ва хизматлар содда қилиб айтганда, "микро" даражадаги гуруҳлар каби шакллантирилган.

Бугунги кунда соҳада амалга оширилаётган ислоҳотлар туфайли тизим иш фаолиятида нархларни рўйхатга олиш жараёнларида замонавийлаштириш, шу билан бирга, инсон омили натижасида вужудга келиши мумкин бўлган хатоликларни самарали бартараф этиш мақсадида янги электрон дастурлар ва қурилмалардан (планшетлардан) кенг фойдаланишни жорий этиш мақсад қилиб белгиланган. Бу эса, ўз навбатида, тизим иш фаолияти самарадорлиги ҳамда тезкорлигига, ортиқча ресурсларнинг сарф-харажатлари қисқартирилишига ижобий таъсир кўрсатади.

Бундан ташқари, мамлакатимиз ҳукумати томонидан озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш масалалари бўйича ишлаб чиқилган бир қатор чора-тадбирлар ижроси юзасидан барча шаҳар ва туманлар кесимида асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари нархлари мониторинглари доимий равишда олиб борилмоқда. Шу ва шунга ўхшаш ташкил этилган бир қатор нархлар кузатувининг пировард мақсади шуки, жамиятимизнинг истеъмол секторида кузатилаётган нархлар тебраниши ҳолатлари юзасидан тезкор ахборотларни шакллантириш ҳамда унинг натижалари бўйича ҳукумат идораларини хабардор этишдир. Зеро, ушбу шаклланаётган маълумотлар асосида мутасадди вазирлик ва идоралар нархларнинг асоссиз қимматлашишининг олдини олиш бўйича аниқ амалий тадбирларни ишлаб чиқишлари учун хизмат қилади.

Қисқача айтганда, инфляция кўп қиррали ҳодисадир. Унинг олдини олиш эса инфляцион таргетлаш тартиб-таомилларининг нечоғли қўлланилишига боғлиқ.

Мухтор УМАРОВ,
Давлат статистика қўмитаси нархлар статистикаси бошқармаси бошлиғи.

Усмон АБДУРАСУЛОВ,
қўмита ахборот хизмати раҳбари.